

Arbetsblad till avsnitt 1: *Plootupaperi*

Sanalista – Gloslista

Sana – Begrepp	Selitys – Förklaring
heti, hetin	snart
takasi, takasin	tillbaka
plootupaperi	bakplåtspapper
varttua; oon varttunu (<i>syn:</i> kasuta)	växa upp, bli stor; har blivit stor
koranus, koranus senthään	Sjutton också!
Tanelile, Tanelille	till Taneli
vihtoin viimen	äntligen
kuula, kuule!	höra, hör du!
kangosenkakot	kangoskakor
koska vain, missä vain ja kunka vain	närsomhelst, varsomhelst och hursomhelst
Tämä son poka elämää!	Nu snackar vi! "Det här är minnsann livet"!
maito	mjölk
nisujauhot	vetemjöl
unheuttaa, unheuttanu	glömma, har glömt
sana, sen sanan	ord, det ordet
kattoa	titta, se
No mutta, kattoppa kua (<i>kunka</i>) tullee!	"Nämen, se vem som kommer!"
Rovan Torsti (ibland även <i>Roan</i> i talspråk)	Thorsten Rova
höpönlöpö, höpöllöpö (<i>i tal</i>)	struntprat

lamppu	lampa
pleekit kasuvet	blekt ansikte
hoksata, hoksasit	komma på, du kom på
Mikäs se oikein oon?	Vad är det egentligen?
No niin, nyt oon aika.	Nåja, nu är det dags.
Pajalan pikku sankarit	Pajalas små hjältar
ulos varsin	ut genast
taihvaanvalkeat	norrskén

Tosi eli vale? – Sant eller falskt?

Alla oon lauseita seerien osasta. Merkkää jos lause oon tosi eli vale.

Se på följande påståenden som tillhör avsnittet och bestäm om de är sanna eller falska.

Lause – mening	Tosi – sant	Vale – falskt
1. Toiset hurraava kolme kertaa Tanelille. De andra ropar tre gånger hurra för Taneli.		
2. Mummu meinaa leipoa kangosenkakkoja. Mormor menar baka kangoskakor.		
3. Mummu oon unheuttanu sokkerin. Mormor har glömt socker.		
4. Rován Torsti maistaa suklapalloa. Thorsten Rova smakar en chokladboll.		
5. Torstila ei ole aikaa höpönlöpöle. Thorsten har inte tid med struntprat.		
6. Torstila oon uusi fiini lamppu. Thorsten har en ny fin lampa.		
7. Plootun päälä oon kampanisuja. Det finns smörbakelser på ugnsplåten.		
8. Taneli ja trollit menevä ulos eltaahmaan sauna. Taneli och trollen går ut och eldar bastu.		

Tornionlaaksolainen kulttuuri! – Tornedalsk kultur!

MUSIK

Närheten till Finland har påverkat Tornedalen mycket, både förr och i dag. Tack vare de närbelägna finska TV- och radiosändare har man till exempel kunnat lyssna på **finska sånger** på radion. Därför är vissa äldre finska sånger välkända även i Tornedalen. En sådan är **Tapio Rautavaaras *Juokse sinä humma*** som hörs i slutet av avsnittet.

Tapio Rautavaara (1915–1979) var en känd finländsk sångare, skådespelare och spjutkastare. Folksången “Juokse sinä humma” betyder ungefär *Spring du (min) häst* där *humma* betyder *häst*.

Andra sången som hördes på avsnittet var ***Tornionlaakson laulu*** (*Tornedalssången*) av **Bo Lindberg**. Matinfluencer Thorsten Rova lyssnar på sången som spelas från en grammfon och dansar för sig själv. Orden till sången är i slutet av det här arbetsbladet, på svenska och finska (märk att det inte är på meänkieli).

Tips till läraren:

Ni kan lyssna på de här sångerna under lektionen. Uppmuntra eleverna att lyssna på sångerna hemma tillsammans med sina föräldrar eller mor- och farföräldrar. Diskutera vid nästa lektion om sångerna var bekanta och vilka känslor eller diskussioner de väckte i familjen.

MAT

I avsnittet syns två tornedalska bakverk, **kangoskakor** (*kangosenkakot*) och **smörbakelser** i kamform (*kampanisut*).

Närheten till Finland har också gjort att finskt godis är bekant för tornedalingar. I avsnittet njuter matinfluencern av **Fazers gröna marmeladkulor** (*Vihreät kuulat*).

Tips till läraren:

Diskutera tornedalska bakverk och maträtter tillsammans. Känner eleverna till några sedan tidigare? Utöver *kangoskakor* och *smörbakelser* kan du berätta om **tunnbröd, anisbröd, kaffeost med hjortron** och **mjöd**. Exempel på tornedalska maträtter är **dopp i kopp, torkat kött, kokkaffe, älgskav** och **renskav**. Ni kan också fundera tillsammans på om några av dessa brukar förknippas med särskilda högtider?

Fråga eleverna vilka finska sötsaker de känner till. Har de smakat gröna marmeladkulor? Vilken choklad tycker eleverna är godare – *Marabou* eller *Fazer*?

Kramatiikki! – Grammatik!

*** Extra utmaning!

Kysymyssanat. – Frågeord.

- Gå igenom frågeorden och exemplen tillsammans.
- Uppgift: Bilda frågor.
- Turas om att läsa frågorna högt med en kompis. Försök svara på frågorna tillsammans!

svenska	meänkieli	exempel
Var?	Missä? Missäs?	Missäs sie asut? – Mie asun Pajalassa.
När?	Koska? Koskas?	Koskas pyssi tullee? – Pyssi tullee päivälä.
Med vad? Hur?	Millä? Milläs?	Milläs sie tulet Pajalasta? – Mie tulen pyssilä.
Hur?	Kunka? Kunkas?	Kunkas kangosenkakot tehjään?
Vad?	Mikä? Mikäs? (frågeordet är subjekt) Mitä? Mitäs? (frågeordet är objekt)	Mikäs sinun nimi oon? Mitäs sie kattot?
Vem?	Kuka? Kukas? Kua? Kuas? (talspråk)	No mutta, kattoppa kua tullee!
Vems?	Kenen? Kenenkäs?	Kenenkäs ploomupaperi tämä oon? – Tämä oon Torstin.
Ät vem?	Kelle? Kelles?	Kelles net hurraava?
Varför?	Miksi? Miksis?	Miksis sie leivot?
Varifrån?	Mistä? Mistäs?	Mistäs sie olet lähtösin? – Mie olen lähtösin Pajalasta.

I meänkieli lägger man ofta till ett **-s** efter frågeordet. När frågeordet står mitt i en mening brukar **-s** däremot utelämnas för att meningen ska flyta bättre, t.ex:

- i) **Kukas** sieltä tullee? (*Vem kommer där?*)
- ii) Kattoppa **kuka** sieltä tullee! (*Nämen se vem som kommer!*)

I talspråk kan **-s** i slutet uttalas som **-h** i vissa grammatiska ställen. Därför hör man ibland:

- i) Kukah tuo oon? *Vem är hen/det där?*
- ii) Mikäh tämä oon? *Vad är det här?* (kommer upp i avsnitt 5)

b) Bilda frågor på meänkieli med hjälp av orden. Skriv frågan på raden, och glöm inte stor bokstav i början och frågetecken i slutet. **Tips!** Börja med frågeordet.

1. *Vem är du?* olet - ~~kukas~~ - sie

_____ *Kukas ...* _____ ? _____

2. *Var bor Torsten Rova?* missäs - assuu - Rovan Torsti

3. *Vad menar mormor baka?* leipoa - mummu - mitäs - meinaa

4. *Vilket ord fattas?* uupuu - mikäs - sana

5. *Var ska vi bada bastu?* missäs - saunoma - met

6. *Hur kan mormor ha glömt sockret?* kunkas - sokkerin - mummu - oon unheuttanu

7. *När är det dags?* oon - aika - koskas

8. *Varifrån kommer du?*

mistäs - olet lähtösin - sie

9. *Varför bakar Tanelis mormor?*

leipoo - miksis - Tanelin mummu

10. *Vems födelsedag är det nu?*

syntymäpäivä - kenenkäs - nyt oon

11. *Ät vem burrar de alla?*

net kaikin - hurraava - kelles

12. *Hur kommer Taneli till Pajala?*

Taneli - milläs - tullee - Pajahlaan

Facit

Sant eller falskt:

1. Vale — falskt
2. Tosi — sant
3. Vale — falskt
4. Vale — falskt
5. Tosi — sant
6. Tosi — sant
7. Tosi — sant
8. Vale — falskt

Grammatik! Frågeord

1. Kukas sie olet?
2. Missäs Rován Torsti assuu?
3. Mitäs mummu meinaa leipoa?
4. Mikäs sana uupuu?
5. Missäs met saunoma?
6. Kunkas mummu oon unheuttanu sokkerin?
7. Koskas oon aika?
8. Mistäs sie olet lähtösin?
9. Miksis Tanelin mummu leipoo?
10. Kenenkäs syntymäpäivä nyt oon?
11. Kelles net kaikin hurraava?
12. Milläs Taneli tullee Pajahlaan?

Tornionlaakson laulu

Oi terve kaunis Tornion maa
sä seutu armainen
Ken täälä elää kodin saa
ja onnen ainaisen

On meillä aarteet runsahat
suot suuret metsämaat
Vuolaitten väyläin rantamat
ja vuoret malmikkaat

Suloinen meille aina on
tää seutu pohjoinen
Loistossa kesäauringin
ja revontulien

Isäimme joukko viljeli
niittymme, peltomme
Ja kylät kirkot rakensi
omaisuudeksemme

Ken lukee heidän vaivojaan
Oi Herra iäinen
Sä auta meitä vaalimaan
aarteita isien

Suo meile täälä eläissä
Sun siunauksesi
Ja täältä kerran lähteissä
autuutes luonasi

Folkmelodi A.-L. Wallmark
Översättning: okänd

Tornedalssången

Var hälsad vackra Tornedal
vårt hem långt upp i Nord
Du är för oss det bästa val
på denna vida jord

Från Lapplands fjäll till Bottenstrand
går älvens stolta stråt
Förenar tvenne broderland
mer än den skiljer åt

På sommarhimlen hög och klar
där midnattssolen ler
I glans och skönhet underbar
all nejden då sig ter

Med ljus och fågring rymden får
av norrskensflammors prakt
När nordans friska ande rår
i vintersmyckad trakt

Vårt solskensland, vårt norrskensland
du kära fosterbygd
Vi tjäna dig med håg och hand
väx rik på dåd och dygd

När slutad är vår gärning här
och lyktad all vår strid
Oss fädrens tro och hopp då bär
till härlighetens frid

Folkmelodi A.-L. Wallmark
Text: William Snell

Upphovsrätten till innehållet i den här lärarhandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges. Lärarhandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärarhandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas. Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärarhandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärarhandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärarhandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärarhandledningen).